

Het effect van sociale wenselijkheid op de relatie tussen zelfvertrouwen en psychosociale problemen bij Nederlandse en Marokkaanse vmbo-leerlingen.

Universiteit Leiden

Naam: Isouthia Jansen

Studentnummer : 0970816

Studiejaar: 2013-2014

Eerste lezer: Dr. Violaine Veen

Tweede lezer: Margo Veenstra

Afdeling: Orthopedagogiek

Ingeleverd: 1 juli 2014

Samenvatting

Allochtone jongeren en vmbo-leerlingen hebben een verhoogd risico op de ontwikkeling van psychosociale problemen. De beïnvloeding van sociale wenselijkheid op de relatie tussen zelfvertrouwen en gerapporteerde hoeveelheid psychosociale problemen werd onderzocht voor Marokkaanse en Nederlandse jongens en meisjes in Nederland ($N = 261$). Uit de multiële hiërarchische regressie analyses bleek dat er hoofdeffecten van zelfvertrouwen en sociale wenselijkheid op de SDQ totale probleemscore zijn. Een laag zelfvertrouwen en een lage sociale wenselijkheid voorspellen meer gerapporteerde psychosociale problemen. Er was geen sprake van een modererende invloed van sociale wenselijkheid op de relatie tussen zelfvertrouwen en de SDQ totale probleemscore, omdat er geen significante relatie gevonden werd tussen sociale wenselijkheid en zelfvertrouwen. Deze bevindingen gelden zowel voor de Nederlandse als de Marokkaanse vmbo-leerlingen.

Inleiding

De prevalentie van psychosociale problemen is hoog onder vmbo-leerlingen in Nederland (Postma, 2008). Ongeveer een kwart van deze jongeren ervaart psychosociale problemen. Dit zijn emotionele problemen, gedragsproblemen en sociale problemen. Deze problemen kunnen het persoonlijk en maatschappelijk functioneren van kinderen en adolescenten belemmeren (Zeijl, Crone, Wiefferink, Keuzenkamp, & Reijneveld, 2005). Daarom is vroegtijdige opsporing door middel van signaleringsinstrumenten essentieel om de kans op een gezonde ontwikkeling te vergroten. Er zijn verschillende risico en beschermende factoren die een rol spelen bij de ontwikkeling van psychosociale problemen (Adriaanse, Domburgh, Veling, & Doreleijers, 2011; Li, Chan, Chung, & Chui, 2010). Eén van deze factoren is zelfvertrouwen. Onderzoeken onder jongeren met een verhoogd risico hebben aangetoond dat jongeren met een laag zelfvertrouwen meer psychosociale problemen ervaren.

Naast vmbo-leerlingen hebben ook allochtone jongeren een verhoogd risico op de ontwikkeling van psychosociale problemen (Zeijl et al., 2005). Allochtone jongeren rapporteren twee keer zo veel psychosociale problemen als autochtone jongeren (Postma, 2008). De prevalentie van gedragsproblemen is hoger bij Marokkaanse jongeren, dan bij autochtone jongeren en jongeren uit andere allochtone groepen in Nederland (Gijsberts, Huijnk, & Dagevos, 2012). Het is belangrijk om psychosociale problemen vroegtijdig op te sporen bij Marokkaanse jongeren, omdat hun psychosociale problemen pas onderkend worden wanneer deze tot maatschappelijke problemen, zoals criminaliteit, schooluitval en werkeloosheid heeft geleid (Boon, Haan, & Boer, 2010). In tegenstelling tot een overrepresentatie van de Marokkaanse jongeren in criminaliteit- en justitiecijfers, is er sprake van een onderrapportage wanneer ze zelf psychosociale problemen moeten aangeven (Stevens, Veen, & Vollebergh, 2009). Deze bevindingen impliceren dat Marokkaanse jongeren de neiging hebben om sociaal wenselijke antwoorden te geven bij zelfrapportage van psychosociale problemen (Chiungjung, 2013; Widenfelt, Goedhart, Treffers, & Goodman, 2003).

De SDQ

Er bestaan diverse soorten vragenlijsten die gebruikt kunnen worden voor het meten van psychosociale problemen bij kinderen en adolescenten. De “Strengths and Difficulties Questionnaire”, ook bekend als de SDQ, is één van de meest gebruikte vroegsignaleringsinstrument voor de opsporing van psychosociale problemen bij jongeren in

landen over de hele wereld (Achenbach et al., 2008; Widenfelt et al., 2003). De combinatie van de eigenschappen van de SDQ onderscheidt deze signaleringsvragenlijst van andere vergelijkbare soorten vragenlijsten. Het is een korte vragenlijst waarvan alle items op één pagina passen die de jongeren zelfstandig kunnen invullen. De items meten zowel psychosociale problemen, oftewel de zwakke kanten, als de vaardigheden, oftewel de sterke kanten, van kinderen en adolescenten. Bovendien is de SDQ goedkoop en gebruiksvriendelijk.

Het onderzoeken van signaleringsinstrumenten draagt bij aan de verbetering van de vroegtijdige opsporing van psychosociale problemen (Boon et al., 2010). Uit het onderzoek door Widenfelt et al. (2003), die de verschillen in subschaal scores van de SDQ onderzocht tussen Nederlandse jongeren en Britse jongeren, is gebleken dat deze scores per etnische groep verschillen. Nederlandse jongeren rapporteren minder emotionele problemen en meer problemen met leeftijdsgenoten dan Britse jongeren. Er werden echter geen etnische verschillen gevonden op de SDQ totale probleemscore.

Bij het onderzoeken van signaleringsinstrumenten is gebleken dat jongeren geneigd zijn om vragen over psychosociale problematiek op een sociaal wenselijke manier te beantwoorden (Widenfelt et al., 2003). Tijdens het invullen van de SDQ worden de sterke eigenschappen van de individu overdreven en de zwakke eigenschappen, oftewel de psychosociale problemen, worden genegeerd (Chiungjung, 2013).

Sociale wenselijkheid

Sociale wenselijkheid is de neiging om positieve antwoorden te geven die passen bij de huidige geldende sociale normen en standaarden in de maatschappij (Paulhus, 1986). Volgens de twee-factor theorie van Paulhus bestaan er twee redenen om sociaal wenselijke antwoorden te geven. De eerste reden is om onbewust een positieve zelfbeeld te waarborgen en de andere reden is om bewust andere mensen te misleiden. Het is belangrijk om de invloed van sociale wenselijkheid te onderzoeken omdat het voor vertekening van de resultaten van zelfbeoordelvragenlijsten kan zorgen.

Een belangrijk concept uit de definitie van sociale wenselijkheid is het geven van cultureel acceptabele antwoorden (Crowne & Marlowe, 1960). Dit houdt in dat het vertekend beeld dat door de persoon wordt gegeven afhankelijk is van de culturele normen en waarden die gelden voor de persoon. Uit het onderzoek van Stevens et al. (2009) bleek dat Marokkaanse jongens vaker sociaal wenselijke antwoorden geven dan Marokkaanse meisjes en Nederlandse

jongeren. Een mogelijke verklaring is de Marokkaanse eer- en schaamtecultuur (Bartels, 1993, p. 194-95). Kenmerkend voor de eer- en schaamtecultuur is het zwijgen over problemen en het geven van sociaal wenselijke antwoorden. Uit een meta-analyse van 55 studies is gebleken dat er een verband is tussen sociale wenselijkheid en zelfvertrouwen (Chiungjung, 2013).

Zelfvertrouwen

Zelfvertrouwen kan worden omschreven als de globale negatieve of positieve evaluatie die een persoon heeft van zichzelf (Rosenberg, 1979). Een hoog zelfvertrouwen wordt geassocieerd met gevoelens van zelfwaardering, respect en acceptatie en een laag zelfvertrouwen wordt geassocieerd met gevoelens van ongelukkigheid en kan schadelijke gevolgen hebben voor de psychische ontwikkeling. Dit betekent dat er een relatie is tussen laag zelfvertrouwen en de ontwikkeling van psychosociale problemen (Adriaanse et al., 2010; Li et al., 2010). Afhankelijk van de mate van zelfvertrouwen, kan het zowel functioneren als een beschermende factor of een risicofactor in de ontwikkeling van de jongere.

Onderzoek naar de etnische verschillen in de mate van zelfvertrouwen heeft aangetoond dat het niet verschilt per etniciteit (Franck, de Raedt, Barbez, & Rosseel, 2008). Een laag zelfvertrouwen komt even vaak voor bij Nederlandse jongeren als bij Marokkaanse jongeren (Adriaanse et al., 2010).

Onderzoeksvragen en hypothesen

Het doel van dit onderzoek was om een antwoord te vinden op de onderzoeksvraag: “In hoeverre wordt de relatie tussen zelfvertrouwen en hoeveelheid gerapporteerde psychosociale problemen beïnvloedt door sociale wenselijkheid bij Nederlandse en Marokkaanse vmbo-leerlingen in Nederland?” (zie Figuur 1). Deze vraag werd beantwoord door middel van vier deelvragen.

Deelvraag en hypothese 1. Hoe verschilt de hoeveelheid gerapporteerde psychosociale problemen, de mate van zelfvertrouwen en de mate van sociale wenselijkheid tussen Nederlandse en Marokkaanse vmbo-leerlingen? De hypothese is dat er verschillen zijn tussen Marokkaanse en Nederlandse vmbo-leerlingen op de SDQ subschaal scores, maar niet op de SDQ totale probleemscore (Achenbach et al., 2008). Op basis van het onderzoek van Adriaanse et al. (2010) werd verwacht dat er geen verschil is in de mate van zelfvertrouwen tussen Nederlandse en Marokkaanse vmbo-leerlingen. Betreffende sociale wenselijkheid, werd op basis

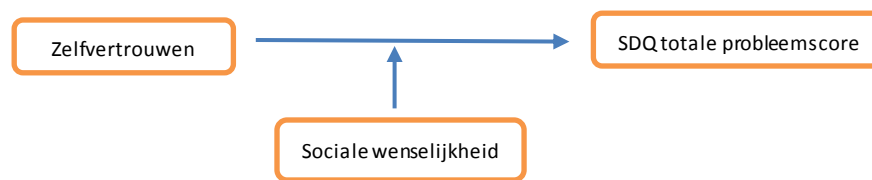
van het onderzoek van Stevens et. al. (2009) verwacht dat Marokkaanse vmbo-leerlingen meer geneigd zijn om sociaal wenselijke antwoorden te geven dan Nederlandse vmbo-leerlingen.

Deelvraag en hypothese 2. Hoe is de relatie tussen zelfvertrouwen en de hoeveelheid gerapporteerde psychosociale problemen bij Nederlandse en Marokkaanse vmbo-leerlingen? De verwachting is dat zelfvertrouwen psychosociale problemen voorspelt (Li et al., 2010). Hoe lager het zelfvertrouwen, hoe meer psychosociale problemen. Er wordt nog geen verwachting opgesteld over de verschillen per etnische groep op dit verband, omdat er te weinig literatuur hierover is.

Deelvraag en hypothese 3. Hoe is de relatie tussen sociale wenselijkheid en de hoeveelheid gerapporteerde psychosociale problemen bij Nederlandse en Marokkaanse vmbo-leerlingen? De verwachting is dat de mate van sociale wenselijkheid psychosociale problemen voorspelt (Chiungjung, 2013). Hoe lager de sociale wenselijkheid, hoe meer psychosociale problemen worden gerapporteerd. Er wordt nog geen verwachting opgesteld over de verschillen per etnische groep op dit verband, omdat er te weinig literatuur hierover is.

Deelvraag en hypothese 4. Hoe is de relatie tussen zelfvertrouwen en sociale wenselijkheid bij Nederlandse en Marokkaanse vmbo-leerlingen en versterkt deze relatie de relatie tussen zelfvertrouwen en de hoeveelheid psychosociale problemen? Om de modererende invloed van sociale wenselijkheid op de relatie tussen zelfvertrouwen en psychosociale problemen te onderzoeken, moet eerst de relatie tussen sociale wenselijkheid en zelfvertrouwen onderzocht worden. Doordat er verwacht werd dat er een relatie is tussen sociale wenselijkheid en zelfvertrouwen is de hypothese dat sociale wenselijkheid een modererende effect heeft op de relatie tussen zelfvertrouwen en psychosociale problemen (Chiungjung, 2013).

Conceptueel model. Uitgaande van de eerder besproken onderzoeken als referentiekader werd verwacht dat er een negatieve relatie is tussen zelfvertrouwen en de SDQ totale probleem score. Deze relatie wordt versterkt door sociaal wenselijke antwoorden. Er werd verwacht dat het model geldig is voor zowel de Nederlandse als de Marokkaanse vmbo-leerlingen.

Figuur 1. Conceptueel model van de moderatie

Methode

Participanten

In totaal hebben er 421 vmbo-leerlingen meegedaan aan het onderzoek. De steekproef van dit onderzoek ($N = 261$) bestond uit Marokkaanse ($N = 123$) en Nederlandse ($N = 138$) vmbo-leerlingen met de leeftijd van 11 tot en met 16 jaar. De selectie van de steekproef bestond uit de respondenten die de SDQ, de “Rosenberg Self-Esteem Scale” (RSES), de “Marlowe-Crowne Social Desirability Scale” (MCSDS) en de demografische gegevens volledig hebben ingevuld. Een participant heeft in dit onderzoek een Marokkaanse etniciteit wanneer de respondent zelf of minstens één van de (groot)ouders in Marokko is geboren. De vmbo-leerlingen die hebben deelgenomen aan dit onderzoek hadden op het moment van de data afname een gemiddelde leeftijd van 13 jaar ($SD = 1.17$).

Procedure

De vmbo scholen (geen pro) en mbo scholen (eerste jaars) over heel Nederland werden eerst telefonisch benaderd met het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek. Uitgebreide informatie over het onderzoek werd per e-mail verstuurd naar de school gevolgd door een vrijblijvend informatiesprek over het onderzoek en het vervolgonderzoek. Als er besloten werd om deel te nemen aan het onderzoek werden er toestemmingsformulieren aan de ouders verstuurd.

De data afname vond klassikaal plaats. Het was een digitale afname van de vragenlijsten en een computertaakje. Aan het begin van het lesuur kregen alle leerlingen een gestandaardiseerde mondelinge instructie en een handleiding. Het invullen van de vragenlijsten en het maken van de computertaak duurde gemiddeld een lesuur. Gedurende de data afname mochten de leerlingen vragen stellen. Er werd duidelijk gemaakt dat alle antwoorden anoniem worden verwerkt en dat er alleen voor het vervolgonderzoek contact wordt opgenomen met de ouders.

Meetinstrumenten

Er waren een aantal vragen naar de demografische gegevens van de respondenten zoals leeftijd, geslacht, postcode en geboorteland. De vragenlijst was een compilatie van de SDQ, RSES, MCSDS, “Youth Psychopathic Trait Inventory” (YPI), “State- Trait Anxiety Inventory” (ZBV) en de “Family Affluence Scale” (FAS). Het onderzoek eindigde met de computertaak, “Implicit Association Task-Self-Esteem” (IAT). De SDQ, de MCSDS en de RSES werden

gebruikt in dit onderzoek. Deze meetinstrumenten hadden respectievelijk een Cronbachs alpha van .76, .53 en .83. De MCSDS had een lage interne consistentie.

SDQ. Er bestaan drie versies van de SDQ. De respondenten hebben de versie van de SDQ voor jongeren van 11 tot en met 16 jaar ingevuld (Widenfelt et al., 2003). Deze vragenlijst bestaat uit 25 items. Een voorbeelditem is *“Ik probeer aardig te zijn tegen anderen”*. Elk item heeft drie antwoordmogelijkheden: niet waar, een beetje waar en zeker waar. De subschalen van de SDQ zijn *Emotionele Problemen*, *Pro-sociaal Gedrag*, *Problemen met Leeftijdsgenoten*, *Hyperactiviteit/Aandacht tekort* en *Gedragsproblemen*. Elk subschaal meet een vorm van een psychosociaal probleem. De totale probleemscore is de som van de scores van de subschalen *Emotionele problemen*, *Problemen met Leeftijdsgenoten*, *Hyperactiviteit/Aandacht tekort* en *Gedragsproblemen*. De totale probleemscore kan worden ingedeeld in drie categorieën; normaal = 0-15, grensgebied/subklinisch = 16-19 en abnormaal/klinisch = 20-40. Een hoge totale probleemscore betekent dat er weinig sterke kanten aanwezig zijn en veel psychosociale problemen.

RSES. Zelfvertrouwen werd gemeten met de RSES (Rosenberg, 1979). Deze vragenlijst bestaat uit 10 items. Een voorbeeld van de vijf positief geformuleerde items is *“Over het algemeen ben ik tevreden met mezelf”* en een voorbeeld van de vijf negatief geformuleerde items is *“Soms denk ik dat ik niets waard ben”*. De vragen van de RSES hebben vier antwoord categorieën variërend van helemaal mee eens tot helemaal mee oneens. De RSES score heeft een waarde tussen 0 en 30 (Franck et al., 2008). Het kan worden ingedeeld in drie categorieën; laag = 0-15, normaal = 15-25 en hoog = 25-35. Hoe hoger de RSES score, hoe hoger het zelfvertrouwen.

MCSDS. Sociale wenselijkheid werd gemeten met de verkorte versie van de MCSDS. Deze vragenlijst bestaat uit 10 items. Een voorbeelditem is *“Als ik een fout heb gemaakt, dan ben ik altijd bereid dat toe te geven”*. De respondenten kunnen aangeven of de stellingen waar of niet waar zijn. De MCSDS score heeft een waarde tussen 0 en 20. Het weergeeft de mate van de neiging om sociaal wenselijke antwoorden te geven. Hoe hoger de MCSDS score, hoe meer de respondent geneigd is om sociaal wenselijke antwoorden te geven.

Analyses

De analyses werden uitgevoerd met Statistical Package for The Social Sciences (SPSS, versie 21). Allereerst werd de data gecontroleerd voor uitbijters, missende waardes en normale

verdeling. Voor de beantwoording van de eerste deelvraag werden de gemiddelde scores van de Marokkaanse en Nederlandse vmbo-leerlingen op de SDQ, de RSES en de MCSDS met elkaar vergeleken met T-toetsen voor onafhankelijke variabelen. De aannames voor het uitvoeren van een T-toets zijn aselechte steekproef, een interval/ratioschaal van de variabele en een normale verdeling.

Er werd ook gebruik gemaakt van correlatie analyses om de samenhang tussen sociale wenselijkheid en zelfvertrouwen te onderzoeken. Deze analyse werd ook gebruikt voor het onderzoeken van de relatie tussen zelfvertrouwen, sociale wenselijkheid en de SDQ subschaal scores. De aannames voor correlatie zijn lineaire verbanden tussen de variabelen en een bivariate normale verdeling.

De lineaire relatie tussen sociale wenselijkheid en de SDQ totale probleemscore en de lineaire relatie tussen zelfvertrouwen en de SDQ totale probleemscore werden met de hiërarchische multiële regressie-analyses onderzocht per etnische groep in de eerste stap. De variabelen werden eerst gestandaardiseerd. Door het toevoegen van de interactie effect tussen sociale wenselijkheid en zelfvertrouwen in de tweede stap van de regressie-analyse, kon het moderatie effect van sociale wenselijkheid onderzocht worden. Voor de interactie variabele werd sociale wenselijkheid vermenigvuldigd met zelfvertrouwen. De verschillende aannames voor de multiële regressie zijn interval/ratio variabelen, geen multicollineariteit, causale relatie tussen elke onafhankelijke variabele en de afhankelijke variabele en homoscedasticiteit.

Resultaten

Beschrijvende statistiek

Voor alle variabelen werd gecontroleerd of de scheefheid en de gepiektheid kleiner waren dan $|3.00|$. Voor het bepalen of er sprake is van een normale verdeling, werden ook de Q-Q plotten geanalyseerd. De variabelen zijn voor uitbijters gecontroleerd die weergegeven waren in de boxplotten. De toetsen werden met en zonder de uitbijters gedaan. Er is besloten om geen uitbijters weg te halen, omdat er geen sprake was van een verandering in de resultaten.

SDQ. De totale probleemscore had een gemiddelde van 20.92 ($SD = 5.45$) met een minimum van 0 en een maximum van 40. Er was geen sprake van een normale verdeling van deze variabele (Skewness = 3.51, Kurtosis = 0.49), maar door de steekproefgrootte is deze afwijking minimaal.

RSES. Er was een gemiddelde RSES score van 20.43 ($SD = 5.67$) met een minimum van 0 en een maximum van 30. Er was geen sprake van een normale verdeling van deze variabele (Skewness = - 5.25, Kurtosis = 3.35), maar door de steekproefgrootte is deze afwijking minimaal.

MCSDS. Deze variabele had een gemiddelde score van 6.59 ($SD = 1.91$), met een minimum van 0 en een maximum van 10. Er was sprake van een normale verdeling van deze variabele (Skewness = - 0.93, Kurtosis = - 1.12).

Verschillen tussen Nederlandse en Marokkaanse vmbo-leerlingen

Twee onafhankelijke steekproef t-toetsen bleken significant te zijn (Tabel 1). Een onafhankelijke steekproef t-toets wees uit dat de Marokkaanse vmbo-leerlingen hoger scoren op de subschaal *Problemen met leeftijdsgenoten* dan de Nederlandse vmbo-leerlingen. Dit betekent dat de Marokkaanse vmbo-leerlingen meer problemen met hun leeftijdsgenoten rapporteerden.

Een onafhankelijke steekproef t-toets wees uit dat de Nederlandse vmbo-leerlingen hoger scoren op de subschaal *Hyperactiviteit/Aandacht tekort* dan de Marokkaanse vmbo-leerlingen. Dit betekent dat de Nederlandse vmbo-leerlingen meer hyperactiviteit/aandacht tekort ervaren.

De samenhang tussen zelfvertrouwen, sociale wenselijkheid en de SDQ subschaal scores

Uit de correlatiematrix blijken alle correlaties significant te zijn voor zowel de Nederlandse als de Marokkaanse vmbo-leerlingen (Tabel 2). Er is een negatief verband tussen de mate van zelfvertrouwen en de verschillende psychosociale problemen zoals gemeten door de SDQ. Voor beide groepen rapporteerden de vmbo-leerlingen met een laag zelfvertrouwen meer psychosociale problemen.

Uit de correlatiematrix bleken drie correlaties significant te zijn voor de Marokkaanse vmbo-leerlingen (Tabel 2). Er is een negatief verband tussen de mate van sociale wenselijkheid en de subschalen *Emotionele problemen*, *Gedragsproblemen* en *Problemen met leeftijdsgenoten*. De Marokkaanse vmbo-leerlingen met een lage neiging om sociaal wenselijke antwoorden te geven rapporteren meer psychosociale problemen op deze subschalen. Voor de groep Nederlandse vmbo-leerlingen waren twee correlaties significant (Tabel 2). Er is een negatief verband tussen de mate van sociale wenselijkheid en de subschalen *Gedragsproblemen* en *Problemen met leeftijdsgenoten*. De Nederlandse vmbo-leerlingen met een lage neiging om sociaal wenselijke antwoorden te geven rapporteren meer gedragsproblemen en problemen met leeftijdsgenoten.

Tabel 1

T-toetsen voor de vergelijking van de scores op de SDQ, RSES en MCSDS van Nederlandse en Marokkaanse vmbo-leerlingen.

	$M_{Nederlands}$	$M_{Marokkaans}$	T-toets
SDQ totale probleemscore	21.36 (5.22)	20.43 (5.69)	t (249) = 1.37
Emotionele problemen	2.51 (2.21)	2.25 (2.24)	t (259) = 0.92
Gedragsproblemen	1.98 (1.70)	2.48 (1.90)	t (259) = - 0.60
Problemen met leeftijdsgenoten	2.13 (1.88)	2.26 (1.57)	t (259) = 4.32 **
Hyperactiviteit/Aandacht tekort	4.75 (2.51)	3.44 (2.35)	t (259) = - 2.25 *
Zelfvertrouwen	19.85 (5.63)	21.07 (5.65)	t (255) = -1.75
Sociale wenselijkheid	6.39 (1.99)	6.81 (1.80)	t (259) = -1.80

Noot. M (SD) = Gemiddelde (Standaard deviatie)

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tabel 2

Pearsons correlaties tussen sociale wenselijkheid en de SDQ subschaal scores en tussen zelfvertrouwen en de SDQ subschaal scores.

	Zelfvertrouwen		Sociale wenselijkheid	
	$r_{Nederlands}$	$r_{Marokkaans}$	$r_{Nederlands}$	$r_{Marokkaans}$
Emotionele problemen	-.46*	-.44*	-.17	-.30*
Gedragsproblemen	-.20*	-.29*	-.46*	-.41*
Problemen met leeftijdsgenoten	-.28*	-.28*	-.43*	-.53*
Hyperactiviteit/Aandacht tekort	-.27*	-.43*	.90	-.14

Noot. r = Pearson's correlatiecoëfficiënt

* $p < .01$

Voorspelling van de SDQ totale probleemscore uit zelfvertrouwen en sociale wenselijkheid

Door middel van een hiërarchische multiële regressie-analyses werd de relatie tussen sociale wenselijkheid en de SDQ totale probleemscore en de relatie tussen zelfvertrouwen en de SDQ totale probleemscore onderzocht in de hoofdeffectenmodel. Daarna werd de interactie tussen sociale wenselijkheid en zelfvertrouwen toegevoegd aan het model. Dit is de interactie

effectenmodel. Hiermee kon de moderatie van sociale wenselijkheid op de relatie tussen zelfvertrouwen en de SDQ totale probleemscore onderzocht worden.

Nederlandse vmbo-leerlingen. Het hoofdeffectenmodel bleek significant te zijn ($R^2 = .36$; $F (2, 135)$; $p < .01$). Het is bruikbaar om psychosociale problemen bij de Nederlandse vmbo-leerlingen te voorspellen. Dus 36 procent in de variantie van de psychosociale problemen kon worden voorspeld op grond van zelfvertrouwen en sociale wenselijkheid. Er was sprake van hoofdeffecten van zelfvertrouwen en sociale wenselijkheid (Tabel 3). Zowel zelfvertrouwen als sociale wenselijkheid hebben een negatief verband met de SDQ totale probleemscore. Als de mate van zelfvertrouwen toeneemt, dan neemt het aantal gerapporteerde psychosociale problemen af. En als de neiging om sociaal wenselijke antwoorden te geven toeneemt, dan neemt het aantal gerapporteerde psychosociale problemen af. Daarna werd de interactie tussen sociale wenselijkheid en zelfvertrouwen toegevoegd aan het model. Er bleek geen sprake te zijn van een significante verandering in de hoofdeffecten ($\Delta R^2 = .00$; $p = .53$).

Marokkaanse vmbo-leerlingen. Het hoofdeffectenmodel bleek significant te zijn ($R^2 = .44$; $F (3, 134)$; $p < .01$). Het is bruikbaar om psychosociale problemen bij de Marokkaanse vmbo-leerlingen te voorspellen. Dus 44 procent in de variantie van de psychosociale problemen kon worden voorspeld op grond van zelfvertrouwen en sociale wenselijkheid. Er was sprake van hoofdeffecten van zelfvertrouwen en sociale wenselijkheid (Tabel 3). Zowel zelfvertrouwen als sociale wenselijkheid hebben een negatief verband met de SDQ totale probleemscore. Als de mate van zelfvertrouwen toeneemt, dan neemt het aantal gerapporteerde psychosociale problemen af. En als de neiging om sociaal wenselijke antwoorden te geven toeneemt, dan neemt het aantal gerapporteerde psychosociale problemen af. Daarna werd de interactie tussen sociale wenselijkheid en zelfvertrouwen toegevoegd aan het model. Er bleek geen sprake te zijn van een significante verandering in de hoofdeffecten ($\Delta R^2 = .00$; $p = .99$).

Het modererende invloed van sociale wenselijkheid

Het interactie tussen sociale wenselijkheid en zelfvertrouwen had geen significante regressiecoëfficiënten voor zowel de Nederlandse als de Marokkaanse vmbo-leerlingen (Tabel 3). Er is geen sprake van moderatie van sociale wenselijkheid op de relatie tussen zelfvertrouwen en SDQ totale probleemscore. De relatie tussen sociale wenselijkheid en

zelfvertrouwen werd onderzocht met correlatie analyses. Voor zowel de Nederlandse ($r = .12$, $N = 138$, $p = .16$), als de Marokkaanse vmbo-leerlingen ($r = .05$, $N = 261$, $p = .17$) was er geen significante correlatie gevonden. Er is dus geen relatie tussen zelfvertrouwen en sociale wenselijkheid, daarom was er geen sprake van een modererende invloed van sociale wenselijkheid.

Tabel 3

Gestandaardiseerde regressie-coëfficiënten (bèta's) van multipele regressie-analyse. Afhankelijke variabele: SDQ totale probleemscore. Voorspelling van hoeveelheid psychosociale problemen uit zelfvertrouwen en sociale wenselijkheid.

		Nederlandse		Marokkaanse	
		B	t	B	t
Model					
Hoofdeffecten	Zelfvertrouwen	-.337	-4.86*	-.440	-6.35*
	Sociale wenselijkheid	-.456	-6.56*	-.425	-6.13*
Interactie effecten	Zelfvertrouwen	-.339	-4.86*	-.440	-5.96*
	Sociale wenselijkheid	-.466	-6.51*	-.425	-6.08*
	Sociale wenselijkheidxZelfvertrouwen	-.045	-.63	-.001	-.01

Noot. * $p < .01$

Discussie

Het doel van dit onderzoek was om een antwoord te vinden op de onderzoeksvraag: “In hoeverre wordt de relatie tussen zelfvertrouwen en hoeveelheid psychosociale problemen beïnvloedt door sociale wenselijkheid bij Nederlandse en Marokkaanse vmbo-leerlingen in Nederland?” Voor de interpretatie van de resultaten werd voornamelijk gebruik gemaakt van SDQ totale probleemscore, omdat interpretaties van de subschaal scores voor overschatting of onderschatting van de psychosociale problemen kunnen zorgen (Widenfelt et al., 2003).

De vmbo-leerlingen hadden een klinische SDQ totale probleemscore. Dit betekent dat de jongeren één of meer psychosociale problemen hebben op het gebied van emotionele problemen, gedragsproblemen, hyperactiviteit/aandachtstekort of problemen met leeftijdgenoten. Bovendien geeft de klinische totaalscore aan dat de kans groot is dat deze jongeren professionele hulp nodig

hebben om deze psychosociale problemen verder te onderzoeken en behandelen. Bij de interpretatie van de resultaten moet ook rekening worden gehouden met het feit dat de SDQ een signaleringsinstrument is en niet een instrument voor diagnostiek (Widenfelt et al., 2003).

Zelfvertrouwen en psychosociale problemen

Uit de resultaten is gebleken dat er een negatieve relatie is tussen zelfvertrouwen en de hoeveelheid psychosociale problemen. Dit betekent dat hoe lager het zelfvertrouwen, hoe meer psychosociale problemen worden gerapporteerd. Deze relatie werd gevonden voor zowel de verschillende SDQ subschalen als de SDQ totale probleemscore. Dit is in overeenstemming met de resultaten van het onderzoek van Li et al., (2010). Deze bevindingen gelden voor zowel de Nederlandse als de Marokkaanse vmbo-leerlingen.

Uit de resultaten is ook gebleken dat een laag zelfvertrouwen meer rapportering van psychosociale problemen voorspelde. Deze bevinding heeft bevestigd dat een laag zelfvertrouwen een risicofactor kan zijn. Uit dit onderzoek kan niet geconcludeerd worden dat een laag zelfvertrouwen een risicofactor is voor de ontwikkeling van psychosociale problemen, omdat het een momentopname was. Verder hadden zowel de Nederlandse als de Marokkaanse vmbo-leerlingen een normale mate van zelfvertrouwen. Zoals verwacht werd er geen verschil gevonden in de mate van zelfvertrouwen bij de twee groepen.

Sociale wenselijkheid en psychosociale problemen

Het doel van de MCSDS is om aan te geven in welke mate zelfbeoordelvragenlijsten besmet zijn met sociaal wenselijke antwoorden van de respondenten (Crowne, 1960). Uit de resultaten is gebleken dat zowel de Nederlandse als de Marokkaanse vmbo-leerlingen een hoge neiging hadden om sociaal wenselijke antwoorden te geven. Dit suggereert dat de resultaten van beide vragenlijsten die gebruikt werden in dit onderzoek, de SDQ en de RSES, vertekend zijn. Deze conclusie moet met voorzichtigheid worden gegeven, omdat de MCSDS een lage Cronbachs alpha had. De lage Cronbachs alpha betekent dat het meetinstrument het concept sociale wenselijkheid niet volledig meet en dus niet betrouwbaar is.

Er werden geen verschillen gevonden in de neiging om sociaal wenselijke antwoorden te geven tussen Nederlandse en Marokkaanse vmbo-leerlingen. Dit is in tegenstelling met de verwachting op basis van het onderzoek van Stevens et al. (2009). Een mogelijke verklaring kan zijn dat de steekproef van het onderzoek van Stevens et al. (2009) bestond uit jeugddelinquenten

die in preventieve hechtenis waren. De neiging om sociaal wenselijke antwoorden te geven bij jeugddelinquenten is mogelijk groter dan bij niet delinquenten, omdat jeugddelinquenten meer baat hebben bij het verbergen van gedragsproblemen.

Alhoewel er niet bevestigd was dat Marokkaanse vmbo-leerlingen meer sociaal wenselijke antwoorden geven dan Nederlandse vmbo-leerlingen, suggereert de volgende bevinding dat Marokkaanse vmbo-leerlingen meer problemen willen verbergen dan de Nederlandse vmbo-leerlingen. Uit de resultaten is gebleken dat er een negatieve relatie is tussen sociale wenselijkheid en een aantal subschalen van de SDQ. Deze relatie werd gevonden bij meer subschalen bij Marokkaanse vmbo-leerlingen, dan bij Nederlandse vmbo-leerlingen. Dit betekent dat hoe hoger de sociale wenselijkheid, hoe minder de gerapporteerde psychosociale problemen. Marokkaanse vmbo-leerlingen willen mogelijk bewust of onbewust de psychosociale problemen verbergen door hun eer- en schaamtecultuur.

Uit de resultaten is gebleken dat een hogere neiging om sociaal wenselijke antwoorden meer rapportering van psychosociale problemen voorspelde. Dit was in overeenstemming met de conclusie van Chiungjung (2013). De jongeren verbergen hun problemen bij het beantwoorden van de vragenlijst door sociaal onwenselijke antwoorden te vermijden en vooral sterke kanten naar voren te laten komen door sociaal wenselijk te antwoorden.

Sociale wenselijkheid en zelfvertrouwen

Er werd verwacht dat er een relatie zou zijn tussen sociale wenselijkheid en zelfvertrouwen, omdat er in de meta analyse naar 55 studies van Chiungjung (2013) sprake was van een relatie. In tegenstelling met deze hypothese is gebleken dat er geen relatie is tussen zelfvertrouwen en sociale wenselijkheid. Hierdoor was er geen sprake van een modererende invloed van sociale wenselijkheid op de relatie tussen zelfvertrouwen en de gerapporteerde psychosociale problemen. Deze bevindingen gelden voor zowel de Nederlandse als de Marokkaanse vmbo-leerlingen. Een mogelijke verklaring hiervoor is de lage betrouwbaarheid van de meting van het concept sociale wenselijkheid in dit onderzoek.

Sterke kanten

Naast de SDQ totale probleemscore, werden ook de SDQ subschaal scores onderzocht. Deze gaven meer toelichting op de interpretaties van de verschillen in de resultaten. Een andere sterk aspect van dit onderzoek is dat de invloed van sociale wenselijkheid op de relatie tussen zelfvertrouwen en psychosociale problemen werd onderzocht zoals het onderzoek van

Chiungjung (2013) impliceerde. Ook bestond het huidige onderzoek uit een relatief grote hoeveelheid participanten. Verder leveren de resultaten van dit onderzoek een bijdrage aan onderzoek naar etnische verschillen in Nederland. Het vergelijken van Nederlandse jongeren met Marokkaanse jongeren is essentieel voor het verbeteren van adequate professionele hulpverlening aan de allochtone jeugd.

Limitaties

Er werd niet gecontroleerd voor de leeftijds- en sekseverschillen. In een aantal onderzoeken waarnaar gerefereerd werd, werd wel gecontroleerd voor het effect van leeftijd op de variabelen die onderzocht zijn in dit onderzoek (Chiungjung, 2013; Franck et al., 2008; Widenfelt et al., 2003). Bij de data afname hebben de vmbo-leerlingen de vragenlijsten niet altijd serieus ingevuld. De drie meetinstrumenten die voor dit onderzoek gebruikt werden waren relatief kort, maar ze waren een onderdeel van een vragenlijst die de respondenten over het algemeen als langdurend hebben ervaren. Een aantal respondenten hebben de vragenlijsten niet helemaal ingevuld, waardoor de steekproef in grote is afgenomen. Verder is het niet mogelijk om de resultaten van dit onderzoek te generaliseren naar een algemene populatie, omdat het onderzoek alleen verricht is onder vmbo-leerlingen. Meer onderzoek is nodig om meer algemene uitspraken te kunnen doen.

Implicaties

Het is belangrijk om meerdere etnische groepen met elkaar te vergelijken omdat niet alleen de Marokkaanse jongeren psychosociale problemen ervaren in Nederland. Doordat de SDQ een veelgebruikte vragenlijst is in Nederland, is het belangrijk om de validatie te onderzoeken onder jongeren tussen 11 en 16 jaar in Nederland. De afkapwaarden voor de SDQ scores zijn nog niet gevalideerd voor deze groep jongeren in Nederland.

Empirische studies naar de relatie tussen zelfvertrouwen en de ontwikkeling psychosociale problemen in Nederland zijn schaars. Deze relatie moet verder onderzocht worden om te detecteren wat deze relatie versterkt of verzwakt. Door het zelfvertrouwen van de jongeren te verhogen doormiddel van interventies, ervaren zij dan minder psychosociale problemen. En minder psychosociale problemen onder jongeren zorgen voor minder maatschappelijk en persoonlijk problematiek zoals betere schoolprestaties, minder jeugdcriminaliteit, minder zelfmoorden en minder middelen gebruik (Li et al., 2010).

Referenties

- Achenbach, T. M., Becker, A., Döpfner, M., Heiervang, E., Roessner, V., Steinhausen, H., & Rotenberger, A. (2008). Multicultural assessment of child and adolescent psychopathology with ASEBA and SDQ instruments: Research findings, applications, and future directions. *Child Psychology and Psychiatry*, 49, p. 251-275. doi: 10.1111/j.1469-7610.2007.01867.x
- Adriaanse, M., van Domburgh, L., Veling, W., & Doreleijers, T. A. H. (2011). *Psychische problemen en stoornissen bij Marokkaans Nederlandse kinderen en jongeren*. Geraadpleegd op <http://www.rijksoverheid.nl/bestanden/documenten-en-publicaties/rapporten/2011/12/07/rapport-psychische-problemen-en-stoornissen-bij-marokkaans-nederlandse-kinderen-en-jongeren/eindrapport-psychischeproblemenen-stoornissen-bij-marokkaans-nederlandse-kinderen-en-jongeren.pdf>
- Bartels, E. (1993). Vrouwen en strategie. In E. Bartels, *Een dochter is beter dan duizend zonen* (pp. 173-210). Utrecht: Jan van Arkel.
- Boon, A. E., de Haan, A. M., & de Boer, S. B. B. (2010). Verschillen in etnische achtergrond van forensische en reguliere jeugd-ggz-cliënten. *Kind en Adolescent*, 1, 16-28. doi: 10.1007/BF03089696
- Chungjung, H. (2013). Relation between self-esteem and socially desirable responding and the role of socially desirable responding in the relation between self-esteem and performance. *European Journal of Psychology of Education*, 3, 663-683. doi: 10.1007/s10212-012-0134-5
- Crowne, D. P., & Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology*, 4, 349-354. doi: 10.1037/h0047358
- Franck, E., de Raedt, R., Barbez, C., & Rosseel, Y. (2008). Psychometric properties of the Dutch Rosenberg Self-Esteem scale. *Psychologica Belgica*, 1, 25-35. doi: 92748
- Gijsberts, M., Huijnk, W., & Dagevos, J. (2012). Jaarrapport integratie 2011. Ontleend aan Sociaal en Cultureel Planbureau, http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2012/Jaarrapport_integratie_2011
- Li, H. C. W., Chan, S. L. P., Chung, O. K. J., & Chui, M. L. M. (2010). Relationships among mental health, self-esteem and physical health in Chinese adolescents. *Journal of Health*

- Psychology*, 1, p. 96-106. doi: 10.1177/1359105309342601
- Paulhus, D. L. (1986). Self-deception and impression management in test responses. In A. Angleitner & J. S. Wiggins (Eds.), *Personality assessment via questionnaire* (pp. 143–165). New York: Springer-Verlag.
- Postma, S. (2008). JGZ-Richtlijn: Vroegsignalering van psychosociale problemen. (Rapport no. 295001002). Ontleend aan <https://www.ncj.nl/programmaliijn-kennis/themas/downloads/bestand/?item=302>
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the self*. New York: Basic Books.
- Stevens, G., Violaine, V., & Vollebergh, W. (2009). Marokkaanse jeugddelinquenten: Een klasse apart? Ontleend aan Nicis Institute, <http://nicis.platform31.nl/dsresource?objectid=69077>
- Widenfelt, B. M., Goedhart, A., Treffers, P. D. A., & Goodman, R. (2003). Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *European Child & Adolescent Psychiatry*, 281-289. doi: 10.1007/s00787-003-0341-3
- Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink, K., Keuzenkamp, S., & Reijneveld, M. (2005). Kinderen in Nederland. Ontleend aan Sociaal en Cultureel planbureau, <http://www.scp.nl/dsresource?objectid=20837 &type=org>